

Lichenen in en om Amersfoort

L. Spier

A survey is given of the lichens which have been collected in the area around Amersfoort and are kept in the private herbarium of the author. Several species are recorded from the Netherlands for the first time: *Parmelia protomatrae* Gyelnik, *Porina glaucocinerea* Zahlbr. and *Usnea esperantiana* Clerc ined.

Hoewel ik me nooit heb kunnen onderwerpen aan de discipline stelselmatig een gebied te inventariseren, heb ik in de loop der jaren op mijn zwerftochten zo veel gegevens verzameld, dat ik het nuttig vind een en ander op papier te zetten.

Na mijn herbarium te hebben doorgespit bleek tot mijn verbazing, dat ik in en om Amersfoort, in principe op fietsafstand, ongeveer tweehonderd lichenen gevonden heb. Als we bedenken dat de Standaardlijst van de Nederlandse korstmossen (A.M.Brand et al. 1988) anno 1980 562 soorten opgeeft en dat er sindsdien ongeveer twintig soorten zijn bijgekomen (Aptroot et al. 1991), wordt duidelijk dat het gebied om Amersfoort beslist relatief rijk te noemen is.

Deze rijkdom wordt in belangrijke mate bepaald door de voormalige Zuiderzeedijk bij Nijkerk, waarvan een uitvoerige inventarisatie werd gegeven in Buxbaumiella (Sipman & Brand 1978). Nog steeds zijn hier soorten te vinden die in bovengenoemde Standaardlijst als zeldzaam worden aangemerkt waaronder *Anaptychia runcinata*, *Aspicilia caesiocinerea*, *Lecanora rupicola* en *Pertusaria lactea*. Vorig jaar werd er *Parmelia protomatrae* gevonden, een nieuwe aanwinst voor Nederland.

Een andere nieuwe aanwinst, *Porina glaucocinerea*, werd op een oud legeroverhemd op de Leusderheide gevonden, terwijl onlangs in een bos bij Hooglanderveen *Sphinctrina anglica* opdook, een soort die tot nu toe alleen van een paar eiken in Drente bekend was.

Vermeldenswaard is ook de rijkdom aan *Usnea*'s, vier vindplaatsen, waaronder twee zeer rijke, met voor Nederland zeer grote exemplaren. Niet zonder schuldgevoel en na lang aarzelen heb ik er zes verzameld.

Ze zijn door Philippe Clerc (Zwitserland) gedetermineerd. Hij onderscheidt er vier soorten in, nl. *Usnea esperantiana*, *Usnea hirta*, *Usnea subfloridana* en *Usnea wasmuthii*. Het betreft de eerste vondst in Nederland van de nog onbeschreven *Usnea esperantiana*.

Een van deze *Usnea*-vindplaatsen, een larixbos in Den Treek, onderscheidt zich van de andere larixbossen die ik ken ook nog door een redelijke verscheidenheid aan andere lichenen. Ik vond er o.a. *Evernia prunastri*, *Platismatia glauca*, *Pseudevernia furfuracea*, *Hypogymnia tubulosa*, *Parmelia sulcata*, *Parmelia subaurifera*, *Parmelia caperata* en *Parmelia revoluta*.

Geen wonder dat ik aanvankelijk dacht dat het met de licheneflora, althans hier in de regio, wel goed zat. Donkere wolken pakken zich echter samen. De dagrecreatie op de dijk bij Nijkerk is de laatste jaren sterk toegenomen, de glooiing wordt meer en meer belopen. Tevens eisen stikstofminnende planten in recordtempo meer ruimte op.

De twee rijke *Usnea*-vindplaatsen zijn inmiddels verdwenen. Op de ene zijn de bomen gekapt, op de andere zijn de baardmossen op natuurlijke wijze (een schimmelziekte?) verdwenen. Zelfs het oude overhemd op de Leusderheide is verdwenen, wat m.i. symptomatisch is voor de huidige situatie. Het aantal aardige, zo je wilt kritische soorten, is nog slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen cq. bomen te vinden. Verdwijnt de oude linde voor het hotel in Den Treek, dan verdwijnen er tevens zes interessante soorten en met het omhakken van bomen is men hier niet kinderachtig!

Het is in dit artikel niet de bedoeling van iedere soort alle vindplaatsen te geven. Een zeer algemene soort als *Buellia punctata* komt gegarandeerd op meer plaatsen voor dan er hieronder worden vermeld. Wel pretendeert het alle soorten te geven die door mij gevonden en in mijn herbarium terug te vinden zijn.

Tot slot nog dit. Zonder de hulp van André Aptroot, Pieter van den Boom en Maarten Brand, die vele soorten voor mij controleerden en determineerden, was het voor mij beslist niet mogelijk geweest zo veel namen van vondsten te presenteren als nu het geval is. Het waren lang niet altijd interessante collecties die ze onder ogen kregen, maar ik heb hen nooit horen klagen! Bedankt!

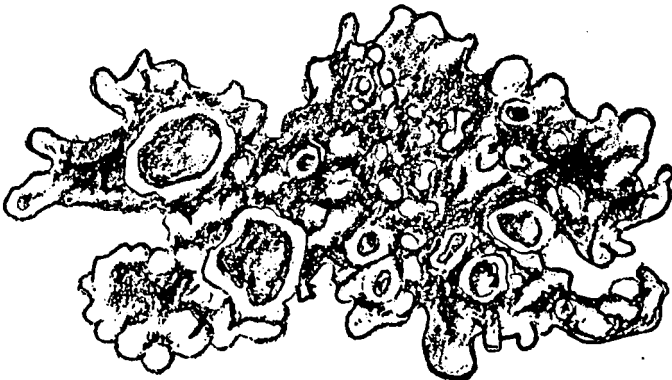
Literatuur

- Anonymus 1987. Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland. Topografisch Dienst Emmen.
- Aptroot, A., P. van den Boom & L.Spier. 1988. Aanvullingen en Wijzigingen in de Standaardlijst van de Nederlandse Korstmossen. *Gorteria* 17: 149-152.
- Brand, A.M., A. Aptroot, A.J. de Bakker & H.F. van Dobben. 1988. Standaardlijst van de Nederlandse Korstmossen. KNNV WM 188: 1-68.
- Brand, A.M. & H.J.M. Sipman. 1978. Het Geslacht *Stereocaulon* in Nederland. *Gorteria* 9: 37-47.
- Clauzade, G. & C. Roux. 1985. Likenoj de Okcidenta Europa. *Bulletin de la Société Botanique, Royan*. 893 pp.
- Dobben, H. van 1980. Korstmossentabel, de Nederlandse Macrolichenen. Jeugdbondsuitgeverij, Amsterdam. 56 pp.
- Poelt, J. & A. Vezda. 1977. Bestimmungsschlüssel Europäischen Flechten. *Erganzungsheft I. Cramer, Vaduz*. 258 pp.
- Poelt, J. & A. Vezda. 1981. Bestimmungsschlüssel Europäischen Flechten. *Erganzungsheft II. Cramer, Vaduz*. 390 pp.
- Sipman, H.J.M. 1978. De Nederlandse *Cladonia*'s. KNNV WM 124. 80 pp.
- Sipman, H. & M. Brand. 1978. Verslag van de eerste Nederlandse lichenologische excursie, 3-4 april 1976, naar Putten. *Buxbaumiella* 7: 55-68.
- Wirth, V. 1980. Flechtenflora. Ulmer, Stuttgart. 552 pp.

Legenda bij de soortenlijst

Substraatcodes

a <i>Alnus</i>	fa <i>Fagus</i>	pl <i>Picea</i>	t terrestrisch
ba baksteen	h hout	po <i>Populus</i>	te textiel
be beton	l <i>Larix</i>	q <i>Quercus</i>	ti <i>Tilia</i>
ep epilitchisch	m mos	s <i>Salix</i>	u <i>Ulmus</i>
f <i>Fraxinus</i>	p <i>Pinus</i>	sa <i>Sambucus</i>	

Collema tenax
(Tekening van de auteur).

Codes van de blokken

1: 26-46-41	25: 32-17-14	49: 32-33-25	73: 32-43-24
2: 26-47-11	26: 32-22-15	50: 32-33-32	74: 32-43-25
3: 26-47-55	27: 32-23-22	51: 32-33-33	75: 32-43-33
4: 26-55-45	28: 32-23-42	52: 32-33-43	76: 32-43-34
5: 26-55-53	29: 32-23-43	53: 32-33-44	77: 32-43-35
6: 26-56-35	30: 32-23-45	54: 32-33-51	78: 32-43-41
7: 26-56-43	31: 32-23-52	55: 32-33-52	79: 32-43-43
8: 26-56-53	32: 32-23-53	56: 32-33-54	80: 32-43-44
9: 32-11-33	33: 32-23-54	57: 32-34-21	81: 32-44-11
10: 32-12-24	34: 32-24-22	58: 32-34-31	82: 32-44-21
11: 32-14-14	35: 32-24-31	59: 32-34-41	83: 32-44-31
12: 32-14-21	36: 32-24-32	60: 32-34-42	84: 32-44-32
13: 32-14-23	37: 32-24-33	61: 32-34-54	85: 32-44-35
14: 32-14-24	38: 32-24-35	62: 32-35-21	86: 32-44-41
15: 32-14-25	39: 32-24-41	63: 32-36-45	87: 32-44-54
16: 32-14-52	40: 32-24-43	64: 32-42-14	88: 32-54-14
17: 32-15-11	41: 32-24-44	65: 32-42-15	89: 32-56-11
18: 32-15-12	42: 32-24-54	66: 32-42-21	
19: 32-15-13	43: 32-26-11	67: 32-42-23	
20: 32-15-14	44: 32-26-45	68: 32-42-35	
21: 32-15-21	45: 32-32-44	69: 32-42-45	
22: 32-15-25	46: 32-32-45	70: 32-43-13	
23: 32-15-43	47: 32-33-13	71: 32-43-15	
24: 32-17-12	48: 32-33-15	72: 32-43-23	

Soortenlijst

<i>Acarospora fuscata</i>	14,17,18ep	<i>Calicium viride</i>	83ti
<i>Acarospora smaragdula</i>	47,48ba	<i>Caloplaca atroflava</i>	13ba
<i>Anaptychia runcinata</i>	18ep	<i>Caloplaca aurantia</i>	18ep
<i>Arthonia spadicea</i>	58fa	<i>Caloplaca citrina</i>	49ep
<i>Aspicilia caesiocinerea</i>	18ep	<i>Caloplaca crenularia</i>	14ba
<i>Aspicilia calcarea</i>	12ep	<i>Caloplaca decipiens</i>	49ep
<i>Aspicilia cinerea</i>	14ep	<i>Caloplaca flavescens</i>	14ep
<i>Aspicilia contorta</i>	2,14,67ep	<i>Caloplaca flavocitrina</i>	15ep
<i>Aspicilia leproscens</i>	14ep	<i>Caloplaca flavovirescens</i>	12ep
<i>Bacidia arceutina</i>	37f	<i>Caloplaca holocarpa</i>	72ep
<i>Bacidia arnoldiana</i>	60q,83fa	<i>Caloplaca isidifera</i>	18ep
<i>Bacidia bagliettoana</i>	59m	<i>Caloplaca lithophila</i>	72ep
<i>Bacidia inundata</i>	15ba	<i>Caloplaca salina</i>	13ep
<i>Baeomyces rufus</i>	46t	<i>Caloplaca teicholyta</i>	2ep
<i>Buellia aethalea</i>	59ba	<i>Caloplaca velana</i>	15ep
<i>Buellia griseovirens</i>	41,62q	<i>Candelaria concolor</i>	63fa
<i>Buellia punctata</i>	59ba,86s	<i>Candelariella aurella</i>	14,17,70ep

Candelariella coralliza	18ep	Collema fuscovirens	29ep
Candelariella medians	12ep	Collema tenax	5, 11t
Candelariella reflexa	34, 36f	Dimereella pineti	45q, 82fa, 83pi
Candelariella vitellina	34f, 82u	Diploicia canescens	7q
Catillaria chalybeia	20, 49, 72ba	Enterographa crassa	42q
Cetraria chlorophylla	76q	Evernia prunastri	33l
Chaenotheca ferruginea	65q, 68ti, 76q	Graphis scripta	24fa
Chaenotheca trichialis	83q	Gyalideopsis anastomosans	82fa
Chrysothrix candelaris	22q	Haematomma ochroleucum	
Cladina arbuscula	70t	var. porphyrium	22q
Cladina mitis	40t	Hypocenomyce caradocensis	83, 89q
Cladina portentosa	3, 46t	Hypocenomyce scalaris	71q
Cladonia bacillaris	73t	Hypogymnia physodes	26h, 33po
Cladonia cervicornis		Hypogymnia tubulosa	32po
ssp. cervicornis	3t	Lecanactis abietina	24q
ssp. pulvinata	70t	Lecania erysibe	59ep
Cladonia chlorophaea	46, 72t	Lecania inundata	14ep
Cladonia coccifera	3, 46t	Lecania rabenhorstii	2, 13, 53ep
Cladonia coniocraea	45, 74q	Lecanora aitema	74q
Cladonia crispata		Lecanora albescens	49ep
var. cetrariiformis	72t	Lecanora campestris	19ep
Cladonia digitata	51m, 74p	Lecanora carpinea	28s, 87q
Cladonia fimbriata	55po, 74h	Lecanora chlorotera	28s, 82u
Cladonia floerkeana	46, 69t	Lecanora conizaeoides	81q
Cladonia foliacea	76t	Lecanora crenulata	59ep
Cladonia furcata		Lecanora dispersa	28h, 43q
ssp. furcata	1t	Lecanora expallens	67f
ssp. subrangiformis	4t	Lecanora hageni	31a, 59ep
Cladonia glauca	3, 74t	Lecanora intricata	14, 18ep
Cladonia gracilis	3, 46t	Lecanora muralis	53ep
Cladonia humilis	1t	Lecanora polytropa	17ep
Cladonia incrassata	82p (stronk)	Lecanora pulicaris	82q
Cladonia macilenta	6, 74t	Lecanora rupicola	18ep
Cladonia merochlorophaea		Lecanora saigna	35f
ssp. merochlorophaea	6, 74t	Lecanora sulphurea	14, 20ep
ssp. novochlorophaea	71t	Lecanora symmicta	35f
Cladonia polydactyla	15t	Lecidea erratica	72, 79ep
Cladonia pyxidata	13, 14t	Lecidea fuscoatra	14, 20ba
Cladonia ramulosa	75, 77t	Lecidella elaeochroma	35f, 84po
Cladonia rangiformis	1t	Lecidella scabra	2, 12ba
Cladonia scabriuscula	48t	Lecidella stigmatea	14, 59ep
Cladonia subulata	4, 80t	Lepraria incana	71q
Cladonia uncialis		Micarea denigrata	74pi, 83h
ssp. biuncialis	9t	Micarea lignaria	
Cladonia zopfii	3, 80t	var. lignaria	54ba
Cliostomum griffithii	39s, 56q	Mycobilimbia sabuletorum	42m
Coelocaulon aculeatum	74t	Mykoblastus sterilis	77q
Coelocaulon muricatum	80t	Ochrolechia parella	18ep
Collema crispum	2ep	Ochrolechia turneri	78q

<i>Opegrapha niveoatra</i>	16s	<i>Porina glaucocinerea</i>	70te
<i>Opegrapha saxatilis</i>	2ep	<i>Porpidia macrocarpa</i>	14,19ep
<i>Opegrapha varia</i>	84po	<i>Porpidia soresidzodes</i>	16,52ep
<i>Opegrapha vermicellifera</i>	29s,83ti	<i>Porpidia tuberculosa</i>	14ep
<i>Parmelia acetabulum</i>	86ep,87q	<i>Pseudevernia furfuracea</i>	74l,77q
<i>Parmelia caperata</i>	22,87q	<i>Psilolechia leprosa</i>	49ba
<i>Parmelia conspersa</i>	18,18ep	<i>Psilolechia lucida</i>	64ba
<i>Parmelia delisei</i>	18ep	<i>Pyrrhospora quernea</i>	61q
<i>Parmelia discordans</i>	21ep	<i>Ramalina farinacea</i>	22q,28s
<i>Parmelia exasperatula</i>	7,8q	<i>Ramalina fastigiata</i>	88q
<i>Parmelia glabratula</i>		<i>Rhizocarpon obscuratum</i>	14,52ep
<i>ssp. glabratula</i>	29s	<i>Rinodina exigua</i>	57,59ep
<i>ssp. fuliginosa</i>	18ep	<i>Rinodina teichophila</i>	18ba
<i>Parmelia laciniatula</i>	89q	<i>Sarcogyne regularis</i>	47,59ep
<i>Parmelia omphalodes</i>	21ep	<i>Schismatomma decolorans</i>	41,87q
<i>Parmelia protomatrae</i>	14ep	<i>Scoliciosporum umbrinum</i>	47,49ep
<i>Parmelia revoluta</i>	45q,74l	<i>Sphinctrina anglica</i>	41q
<i>Parmelia saxatilis</i>	33po	<i>Staurothele catalepta</i>	32be
<i>Parmelia subaurifera</i>	10s	<i>Stereocaulon nanodes</i>	30,49ba
<i>Parmelia subrudecta</i>	7q,67fa	<i>Stereocaulon pileatum</i>	47,57ba
<i>Parmelia sulcata</i>	18ep,87q	<i>Stereocaulon vesuvianum</i>	47,49ba
<i>Parmelia verruculifera</i>	20ep	<i>Strangospora pinicola</i>	40q
<i>Parmeliopsis aleurites</i>	74q,77p	<i>Tephromela atra</i>	2ep
<i>Parmeliopsis ambigua</i>	72,74q	<i>Tephromela grumosa</i>	44ba
<i>Peltigera didactyla</i>	69,72t	<i>Thelocarpon laureri</i>	79ep
<i>Peltigera lactucifolia</i>	50t	<i>Thelotrema lepadinum</i>	25q
<i>Peltigera rufescens</i>	9t	<i>Toninia aromatica</i>	18ep
<i>Pertusaria albescens</i>	68ti	<i>Trapelia coarctata</i>	19,79ep
<i>Pertusaria amara</i>	67f,83q	<i>Trapelia involuta</i>	17,21ba
<i>Pertusaria coccodes</i>	23,88q	<i>Trapelia obtegens</i>	49ba
<i>Pertusaria corallina</i>	18ep	<i>Trapelia placodioides</i>	14,20ep
<i>Pertusaria hymenea</i>	29q	<i>Trapeliopsis flexuosa</i>	74h
<i>Pertusaria lactea</i>	14ep	<i>Trapeliopsis granulosa</i>	45q,74h
<i>Pertusaria pertusa</i>	78ti	<i>Usnea esperantiana</i>	Clerc ined. 46h
<i>Phaeophyscia nigricans</i>	59be	<i>Usnea hirta</i>	16l
<i>Phaeophyscia orbicularis</i>	34f,49ep	<i>Usnea subfloridana</i>	16l
<i>Phlyctis argena</i>	67,89q	<i>Usnea wasmuthii</i>	55po
<i>Physcia adscendens</i>	28s,34f	<i>Verrucaria glaucina</i>	20,57ep
<i>Physcia caesia</i>	35f,43q	<i>Verrucaria muralis</i>	72ep
<i>Physcia dubia</i>	34f	<i>Verrucaria nigrescens</i>	49,64ep
<i>Physcia stellaris</i>	28h,38q	<i>Verrucaria polygonia</i>	15,52ba
<i>Physcia tenella</i>	26h,35f	<i>Vezdaea leprosa</i>	49ba
<i>Physconia grisea</i>	85s	<i>Xanthoria calcicola</i>	28h
<i>Placynthiella icmalea</i>	78h,80t	<i>Xanthoria candelaria</i>	27s
<i>Placynthiella uliginosa</i>	78t,82h	<i>Xanthoria parietina</i>	32s
<i>Platismatia glauca</i>	45q,74l	<i>Xanthoria polycarpa</i>	10s,35f
<i>Polyblastia dermatodes</i>	18ep		
<i>Polysporina simplex</i>	14ep		
<i>Porina chlorotica</i>	18ep		